

Сидорська О.Я., методист ТОКІППО
Школа як чинник соціалізації особистості

Останнім часом суспільство вимагає від школи виконання соціальної функції, а саме: введення дитини за допомогою навчання у розгалужену структуру соціальних ролей. Залучення учнів до участі в позакласній, позашкільній роботі сприяє набуттю ними соціального досвіду, тобто відбувається процес соціалізації особистості, підготовка до виконання своєї ролі в суспільстві. Адже особистість розвивається через активні суспільні дії, свідомо перетворюючи і оточуюче середовище, і себе в процесі цілеспрямованої діяльності.

Визначальним є положення про те, що особистість, яка дотримується моральних норм в обставинах, що постійно змінюються, повинна мати певні орієнтири для визначення лінії своєї поведінки. Суперечності можуть виникати через неправильні уявлення, неточне сприймання одержаної інформації, реальних життєвих ситуацій, будь-яких інших факторів, характерних для сучасної нестабільної соціальної ситуації. Тим більше, що канали і засоби передавання інформації не завжди враховують, а часто ігнорують психолого-педагогічні особливості учнів, а в окремих випадках інформація має негативну спрямованість. Саме тому навчально-виховне середовище має стати джерелом соціального розвитку учнів.

Соціальні перетворення, що останнім часом відбуваються в Україні призвели до погіршення соціально-економічного стану сімей, поширення соціального сирітства, деформації суспільних цінностей, поширення негативних явищ у середовищі неповнолітніх, зокрема: домінування кримінальної субкультури, вживання алкоголю, тютюну, наркотичних речовин, лібералізація статевої моралі тощо. В цих умовах школа залишається тим осередком, що, з одного боку, транслює вплив середовища на формування особистості, а з іншого, своїми специфічними засобами формує людину, відповідно до соціального ідеалу.

Щоб консолідувати навчально-виховне середовище на основі спільних цінностей, потрібна висока загальна культура, педагогічна культура і значний творчий потенціал. Педагоги мають прагнути до того, щоб навчально-виховне середовище забезпечило емоційно-психологічну захищеність і душевний комфорт особистості. Адже вчені вважають, що соціалізувати дитину – це, насамперед, навчити її жити у злагоді із собою та навколишнім світом. Узагальненим індикатором соціалізації особистості виступає її соціальна активність.

Головним завданням вчителів є виховання громадянина України, формування соціально зрілої, працелюбної, творчої особистості, якій притаманно почуття власної гідності, повага до прав і свобод людини, свідоме ставлення до обов'язків людини й громадянина, гордість за свою батьківщину, здатність до саморозуміння й самовдосконалення, активної участі в соціальному житті країни.

На жаль, у практиці роботи навчальних закладів процес соціалізації особистості залишається прерогативою виховання, яке за умови традиційної освітньої моделі набуло характеру другорядності, поступившись

першочерговістю процесу навчання. Як результат, більшість випускників шкіл мають слабо сформовані життєві компетенції, нерозвинуті соціальні здібності, через що важко адаптуються до сучасних суспільно-економічних умов, не здатні до самореалізації в соціумі, проявляють схильність до асоціальної поведінки. Саме тому це питання є актуальним.

У свою чергу, це питання потребує від педагогів переглянути традиційні підходи до процесу соціалізації учнів та учнівського колективу в навчальному процесі.

В педагогічній науці школа розглядається як спеціально створений державний заклад, головним завданням якого є соціальне виховання дітей та молоді. В соціальній педагогіці існують два підходи щодо визначення ролі та функцій сучасної школи. Перший підхід характеризує школу як соціальну інституцію, яка виконує такі функції: культурно-освітню, регулятивно-виховну, комунікативну, організаційно-управлінську, соціально-інтегративну, суспільно-політичну.

Школа виступає одним із мікрофакторів соціалізації особистості, уніфікуючи її розвиток, визначаючи не лише майбутні професійні можливості молодого покоління, але й їхні особистісні характеристики. У шкільній життєдіяльності проявляються усі складники соціалізації: стихійна соціалізація, відносно спрямована соціалізація, виховання та самозміна, саморозвиток особистості.

Стихійна соціалізація стає можливою завдяки відкритості даного закладу, що проявляється через постійний обмін інформації з навколишнім середовищем. Передбачаючи негативні наслідки та реагуючи на прояви стихійної соціалізації, школа організує діяльність щодо створення додаткових підтримувальних або контрумов для формування у дітей образу світу з певними позитивними характеристиками за допомогою усіх доступних школі засобів.

У сучасних умовах школа має виконувати нові соціально-педагогічні функції: соціально-виховну, охорони та зміцнення здоров'я учнів у процесі навчання, соціально-педагогічної підтримки сім'ї, соціально-психологічної допомоги дітям та їх батькам, захисту прав дітей; соціально-педагогічної допомоги у життєвому та професійному самовизначенні школярів; соціально-культурній адаптації тощо.

У рамках шкільної життєдіяльності активно відбувається самозміна учня – процес та результат усвідомлених, цілеспрямованих зусиль людини, спрямованих на те, щоб стати іншим. Шкільна життєдіяльність по відношенню до самозміни особистості може характеризуватися як: та, що підтримує позитивні самозміни; та, що гальмує самозміни; та, що провокує деструктивні форми самозміни.

Сьогодні школа розглядається як відкрита соціальна система, яка включає:

- розширення соціальних контактів школи із сім'єю;
- взаємодію школи із закладами додаткової освіти, культури, іншими соціальними інститутами;
- інтеграцію зусиль педагогів з широким колом громадськості;

- проведення уроків, позаурочних занять за межами школи: у майстернях, лабораторіях, на свіжому повітрі тощо.

У системі соціального виховання можна визначити три взаємопов'язаних напрямки діяльності школи та інших соціальних інститутів:

- передавання (організація) соціального досвіду учням, створення необхідних сприятливих умов для повноцінної самореалізації, саморозвитку особистості, її самоактуалізації у близькому оточенні, самовиховання у напрямку, бажаному для суспільства; активізація усіма суспільними засобами інтелектуального, емоційного, морального, культурного, фізичного та інших напрямків розвитку особистості;
- створення сприятливого середовища в сім'ї та її близькому оточенні, формування у мікросередовищі соціально значущих групових і колективних норм, орієнтацій і цінностей, що є основою сприятливого психологічного клімату, високого емоційного тону, та сприяє збереженню референтної значущості цього оточення для особистості;
- ресоціалізація і соціальна реабілітація, що передбачають комплекс заходів подолання асоціальних відхилень і профілактику правопорушень у дітей, підлітків, молоді, забезпечення соціальної допомоги і захисту дітям, підліткам та молоді з особливими потребами з метою подолання їх соціальної дезадаптації і включення в життя.

Реалії сучасного життя обумовлюють становлення моделі соціально активної школи, яка не лише надає освітні послуги, а й сприяє розвитку громади, організує співпрацю батьків, школи та громадськості у вирішенні соціальних проблем не лише дітей та молоді, а й членів усього пришкольного соціуму. Така школа організовує соціально-педагогічну роботу на принципах партнерства, поваги, інтеграції ресурсів соціуму.

Необхідність виконання школою зовсім нових соціально-педагогічних функцій, що обумовлені необхідністю впливу на соціокультурну ситуацію, потребує розвитку соціально-психологічної служби, в складі не лише психолога, а й соціального педагога, серед професійних завдань якого виокремлюються: формування гуманістичних стосунків між вихованцями, учнями й педагогами; охорона та захист прав та інтересів дітей; вивчення особливостей особистості учня та соціальної ситуації розвитку та умов його життєдіяльності; вияв інтересів, потреб, проблем і труднощів дітей та підлітків; створення атмосфери психологічного комфорту для учнів у навчальній та позанавчальній діяльності; організація та координація різних видів позанавчальної діяльності; попередження конфліктів в учнівському середовищі; допомога старшокласників у професійному самовизначенні; орієнтація учнів на здоровий спосіб життя; профілактика правопорушень серед учнівської молоді, робота з учнями «групи ризику»; посередницька діяльність між учнями та адміністрацією; організація взаємодії школи та сім'ї у вихованні дітей, підлітків та старшокласників.

Таким чином соціально-педагогічна місія школи як традиційного соціального інституту і агента соціалізації полягає у забезпеченні прав дитини, формуванні у неї необхідного адаптаційного потенціалу, створенні відповідних умов для її самореалізації, а також мінімізація негативних впливів соціуму на особистість шляхом використання сприятливих факторів соціального оточення.

Спільна мета педагогічного та учнівського колективів – формування ініціативної, соціально активної, спроможної приймати нестандартні рішення особистості. Здатність успішно взаємодіяти з іншими дає змогу виявляти активність, зумовлює соціальне становлення учнів школи. Усвідомлення школярами своєї причетності до розв’язання важливих громадянських справ є ознакою їхньої активної позиції у дорослому житті.

Адже, як стверджував О.Ф.Малишевський: «Особистістю людина не народжується, а стає. Народжується індивід, але при усій своїй біологічній визначеності, він є породженням соціального світу і формується в соціальному середовищі. Саме соціальне є головним змістом розвитку дитини, яке тільки в суспільстві громадських зв’язках привласнює і реалізує соціальну суть людини». Тому завданням школи є навчити жити. Ми повинні виховувати людину здатну творити своє особисте життя. Бо успішне майбутнє ми творимо сьогодні.